

VOGELS KIJKEN IN ZUID-KENNEMERLAND: WAAR EN WANNEER ?

Deel 2. September, Oktober en November.

In deel 2 van deze 'reeks' worden de herfstmaanden behandeld. Kon in de vorige aflevering nog een redelijk volledig overzicht worden gegeven van de zomermaanden, voor de nu te behandelen maanden is dat onmogelijk. De herfsttrek bereikt in deze tijd haar hoogtepunt en dat betekent dat het grootste deel van de Nederlandse Avifauna te zien is, van zomer-gasten tot wintergasten en van algemeen doortrekkers tot zeldzame gasten. Er dient dus rekening mee te worden gehouden dat onderstaand overzicht lang niet volledig is en dat in de herfst in principe vrijwel alles gezien kan worden.

1. Zuidpier van IJmuiden e.o.

De Zuidpier is in de herfst vooral interessant tijdens dagen met veel wind. Met name een NW-storm brengt vele stormgasten naar de kust. Is door de weersomstandigheden de punt van de Zuidpier onbereikbaar, dan kan men uitwijken naar de zeereep. Een goed telpunt is ^{daar} bijvoorbeeld het gebouw van de Reddingsbrigade bij Bloemendaal aan zee, vlak bij de trektelpost op de Boulevard. Het is dan wel aanbevelenswaardig om gebruik te maken van een telescoop of kijker op statief en daarbij het beeld te richten op een vast punt aan de horizon. Zodoende kan men het beste de vogels boven een ruige zee ontdekken.

In september en oktober kunnen bij bovengenoemde weersomstandigheden vogels passeren als Vaal Stormvogeltje, Noordse Stormvogel, Grauwe-en Noordse Pijlstormvogel, Jan van Gent, Grote-en Kleine Jager en Drieteenmeeuw. Maar niet alleen bij storm is de kust interessant. Vanaf augustus kan de Kuifaalscholver langs de pieren worden verwacht, wordt de Roodhalsfuut regelmatig gezien en is de Eidereend een zeer gewone verschijning. In de eerste helft van september kunnen we nog sterns op het strand waarnemen. In de loop van de maand verdwijnen ze geleidelijk. Datzelfde geldt voor de steltlopers, waarvan Goudplevier, Regenwulp, Kanoetstrandloper en Zilverplevier meestal direct op doortrek worden gezien, terwijl Steenloper en Paarse Strandloper in steeds grotere aantallen verschijnen op de betonblokken langs de pier. Voor de Bonte-en Kleine Strandloper zijn de natte strandgedeeltes het beste, en de Drieteenstrandloper zoekt juist het zand langs de vloedlijn op. Tenslotte is er in september en de eerste helft van oktober de mogelijkheid om verschillende zangvogeltjes van dichtbij waar te nemen. Met name met mistig weer, als deze vogeltjes gedesorienteerd raken, kunnen

tussen de betonblokken of tussen helm in de duintjes vele zangertjes gezien worden (Zwartkop, Goudhaan, Bonte Vliegenvanger etc.).

Met het aanbreken van oktober stromen steeds meer soorten ons land binnen vanuit het noorden. Over zee vliegen de eerste duikers (Parel / Roodkeel) langs, m.n. in november kunnen deze in behoorlijke aantallen passeren. De Rotgans trekt in groepen laag over zee zuidwaarts, Zwarte Zeeëenden en Middelste Zaagbekken doen hetzelfde en soms komen er flinke aantallen Dwergmeeuwen langs. Langs de pier, maar ook in de zeereep en op parkeerplaatsen elders langs de kust verschijnen weer groepjes Fraters en Sneeuwgorzen, met kans op de zeldzamer IJsgors of Strandleeuwerik. Een andere zangvogel, de Oeverpieper verblijft de hele winter tussen de blokken langs de pier.

Inmiddels zijn we in november aangekomen. De trek begint wat af te nemen in sterkte, maar vooral bij invallende koude (vorst, O-wind) komt de trek op gang van eenden (Zaagbekken, Brilduiker), ganzen en zwanen. Ook maakt men dan kans op de spectaculaire IJseend. Met een storm in november moet men vooral naar de pier voor de Rosse Franjepoot, waarvoor de Zuidpier van IJmuiden een van de beste plaatsen in het land is. Ook kunnen er dan Alken/Zeekoeten langsvliegen en mogelijk zelfs Kleine Alken, een Papegaaiduiker of een Vorkstaartmeeuw. Tenslotte worden in november soms al de eerste Burgemeesters gezien aan de pier of in de havens van IJmuiden.

DEVERLOPER

Zie voor de trek van zee-en kustvogels overigens ook het speciale LIMOSA-nummer, over dat onderwerp.

2. Het duingebied.

Er valt in de herfst veel te zien in het duingebied. Eerst zal beknopt het verloop van de herfsttrek worden weergegeven zoals die over het duin verloopt, vervolgens worden enige bijzonderheden per duinterrein vermeld. Bekend telpunt voor de herfstttrek is de boulevard bij Bloemendaal aan Zee. Verwezen wordt daarom ook naar de herfsttrekverslagen in de Fitis.

September is de maand waarin vnl. insekteneters doortrekken. Nachttrekkers als Paapje, Tapuit, Bonte Vliegenvanger, Vuurgoudhaantje e.d. bevinden zich op verschillende plaatsen in het duin, terwijl 's ochtends met name bij Z/ZO-wind veel landtrek plaatsvindt van piepers (w.o. Duinpieper), Kneuen, Heggemussen en kwikstaarten (w.o. Grote Gele)

(Het ook eens op de najaarszang van soorten als Roodborst, Winterkoning en Tjiftjaf in deze periode)). Bij harde ZW/NW wind daarentegen vindt de reeds beschreven zeetrek plaats, maar ook over de zeereep is dan trek te zien van langszeilende Kok-en Kleine Mantelmeeuwen. September is ook de maand voor stootvogels als Bruine Kiekendief en Boomvalk, die vrijwel dagelijks met enkele ex. doortrekken. Ook de eerste Smellekens melden zich weer.

Met oktober bereiken we de top van de najaarstrek. Met gunstig trekweer (wind Z/ZO 2-48) kunnen vele duizenden Spreeuwen, lijsters, vinkachtigen (Vink, Keep, Sijs, Groenling) en Veldleeuwerikken over het duin vliegen, om in de loop van de ochtend dat duin te gebruiken om bij te komen van de vermoeienissen en om voedsel te zoeken. Tussen deze algemene doortrekkers kunnen zich allerlei zeldzame gasten bevinden. Zo is het tussen de lijsters opletten geblazen met het oog op een Beflijster, tussen de piepers i.v.m. een Grote Pieper en in de struikvegetatie i.v.m. zangvogeltjes, zoals de steeds langer blijvende Zwartkop. In het gehele duin trekken bovendien groepjes mezen rond met soms wat ander klein spul. In de tweede helft van oktober keert de Bonte Kraai terug, zij het in steeds kleinere aantallen. In deze periode passeren ook de meeste Kauwen en Roeken. Aan stootvogels zijn het vooral Sperwer en Blauwe Kiekendief die de toon aangeven, maar ook nu weer is het niet uitgesloten de zeldzamer Zearend, Slechtvalk of Velduil te zien te krijgen. Interessante soorten kan men ook verwachten als de wind begint aan te trekken uit O-richting. Vanuit gebieden ten oosten van ons land worden zeldzamer soorten naar ons toe geblazen: in september Roodpootvalk en Kleine Vliegenvanger, in oktober Bladkoninkje, Grote Pieper en Kraanvogel om er enkele te noemen. Bij O-wind bereiken overigens ook de 'gewone' soorten Kievit en Kokmeeuw meestal hun top in de doortrek.

In november zet het beeld uit oktober zich in verkleinde vorm voort. Zoals we al zagen kon er met een koude-inval een influx plaatsvinden van eenden, ganzen en zwanen, wat dan te merken is aan de toename op meren en kanalen in het duingebied.

In de Kennemerduinen en Duin en Kruidberg kunnen we in september de Visarend verwachten, met name het Duinmeer wordt veel gebruikt om er te fourageren. Vooral aan het Spartelmeer zijn soms steltlopers te zien (mits er voldoende strandjes zijn): Kleine-en Krombekstrandloper, Oeverloper, Kanoet e.d. Op zowel het Vogel-als Spartelmeer zwemmen in deze periode soms Geoorde Futen of Roodhalsfuten. In de A.W. duinen is de Visarend ook een regelmatige verschijning in september. Voor steltlopers zijn hier meer mogelijkheden dan in het noordelijk duingebied. Vooral ruiters en strandlopers bevinden er zich langs oevers van kanalen en plassen. In oktober beginnen op die plassen en kanalen de eenden toe te nemen. Grote aantallen Krakeenden en Wintertalingen

worden dan geleidelijk aangevuld met Grote Zaagbekken, Brilduikers, Nonnetjes en meestal ook enkele Krooneenden. Ook de Wilde Zwanen arriveren. De A.W. duinen zijn ook goed voor stootvogels: Buizerd, Sperwer en Blauwe Kiekendief verblijven er met meerdere ex. en de Ruigpootbuizerd is meestal ook aanwezig. Vanaf november verschijnt langs watervalletjes en snelstromende kanaaltjes de Waterspreeuw, aan de Oranjekom (en elders) verblijven één of meer IJsvogeltjes, de Dodaars neemt snel in aantal toe en voor het Bokje maakt men nu een kansje langs vochtige, moerassige oevers van kanalen.

In de binnenduinrand tenslotte (Bloemendaalse bos, Vogelenzangse bos e.d.) kunnen in jaren die rijk zijn aan beukenootjes duizenden Kepen aanwezig zijn.

3. Het poldergebied.

In de polders van Zuid-Kennemerland zijn het in september vooral de steltlopers die interessant zijn. In weidegebieden neemt de Goudplevier nog steeds in aantal toe, pas in november bereikt deze soort zijn top met soms enkele duizenden ex. Met name aan het Plasje bij Spaarnwoude, maar ook wel in de omringende weidegebieden zijn nog steeds Zwarte Ruiter, Kemp-haan, Wulp e.d. te zien. Aldaar verblijven meestal ook groepen Slobeenden en Wintertalingen. In akkergebieden als Houtrakpolder en Haarlemmermeer zijn nog Witgatjes te zien in onderbemaalde sloten. Boven het Noordzeekanaal en soms andere grotere wateren kunnen Zwarte Sterns opduiken, op weg van het IJselmeer naar zuidelijker overwinteringsgebieden. Overal in het poldergebied, maar met name in de parkachtige delen van het recreatiegebied Spaarnwoude, met veel jonge aanplant, fourageren Tapuiten en Paapjes. In oktober zijn naast de Wintertaling en Slobeend inmiddels ook weer de Smienten in grote getalen gearriveerd (Heksloot, Plasje bij Spaarnwoude) en de Pijlstaarten met enkele ex. Op vele plaatsen, maar vaak wel behoorlijk verscholen, verblijven Watersnippen, aan Heksloot en Plasje soms tot honderden tegelijk moet men ook op Bokjes letten. Behalve veel Goudplevieren, zijn er nu vaak duizenden Kieviten aanwezig. Nog steeds zijn er Zwarte Ruiters en met een nat najaar fourageren er op drassige weilanden Bonte Strandlopers en Kemphanen. Ook Kramsvogels en Koperwieken lijken voorkeur te hebben voor vochtige weilanden. Vanaf oktober zijn op de Heksloot en in de Verenigde binnenpolder weer groepen Nijlganzen te zien, tot meer dan 100 ex. Behalve deze exoot kan de Grauwe Gans gezien worden, meest overvliegend, een enkele keer aan de grond. In veel kleinere aantallen dan in de duinstreek vertonen zich de stootvogels: enkele Buizerden, Sperwers en Blauwe Kiekendieven en soms een Smelleken. In het recreatiegebied Spaarnwoude verblijven groepen Patrijzen, zowel op akkers als tussen de jonge aanplant. Daar zijn ook groepjes piepers en leeuwerikken te zien.

In november zet het beeld uit oktober zich i.h.a. voort. De laatste zomer-

vogels zijn echter verdwenen en de wintergasten nemen nog in aantal toe. Zo verschijnen de eerste Kleine Zwanen en vindt er trek plaats van ganzen. In sommige jaren kan de Velduil op invasieachtige wijze verschijnen. Op het IJ bij Spaarndam worden de eerste groepjes Dodaarzen gesignaleerd en op en boven alle grotere wateren nemen de Aalscholvers in aantal toe. Nogmaals wordt benadrukt dat dit overzicht slechts indicatief is en niet pretendeert volledig te zijn. Hopelijk kunnen sommige leden er echter hun voordeel mee doen.

Bekijk vooral ook de volgende bronnen:

-Camphuijsen C.J. & van Dijk J. 1983. Zee-en kustvogels langs de Nederlandse kust, 1974-79. *Limosa* 56: 81-230.

-Cottaar F. & van Huijssteeden E. 1984. Herfsttrek langs de kust van Zuid-Kennemerland in 1983. *Fitis* 20(1) : 1-9 en 20(2): 50-59.

Veldwaarnemingen in Zuid-Kennemerland (rubriek achter in de *Fitis*).

Evert v. Huijssteeden.

WILDE ZWANEN

FOTO T.DOREL